

birkaç bölümde ilmî inceleme

<"xml encoding="UTF-8?">

birkaç bölümde ilmî inceleme

1- Mirasın Ortaya Çıkışı

Miras, yani hayattaki bazı kimselerin ölünün bıraktığı mala sahip olmaları, insan toplumlarında geçerli olan en eski geleneklerden biridir. Ümmetlerin ve milletlerin elimizdeki tarihleri bu geleneğin ne zaman başladığını göstermekten âcizdir.

Miras olayı bir gelenek olmanın yanı sıra işin tabiatı da bunu gerektiriyor. Çünkü toplum hâlinde yaşayan insanın tabiatını dikkatle incelediğimizde görüyoruz ki o, sahipsiz malı kendi ihtiyaçları için kullanma konusunda istekli ve arzuludur. Engelsiz olarak sahip olabildiği malı kullanmak onun en köklü âdetlerindendir.

Yine şunu görüyoruz ki, gerek ilkel toplumları, gerekse uygar toplumları icat eden insan, toplumdaki fertler hakkında (akrabalık ve öncelikle sonuçlanan) yakınlık ve velayeti geçerli tanır. Akrabalığı ve veliliği ortaya çıkaran bu geçerlilik aile, oymak, aşiret ve kabile gibi gruplaşmaların temel dayanağını oluşturur.

Buna göre toplumda bazı fertlerin kendilerini birbirlerine yakın saymaları kaçınılmazdır. Evladın ana babasını, akrabanın akrabasını, arkadaşın arkadaşını, efendinin kölesini, eşlerin birbirlerini, yönetenin yönetileni, hatta güçlünün zayıfı kendine yakın hissetmesi gibi. Gerçi toplumlarda bu yakınlığın ölçüsü kimi zaman neredeyse belirlenemeyecek derecede farklılık gösterir. Fakat her toplumun fertleri arasında bu ilişki vardır. Bu iki olgu mirasın en eski sosyal geleneklerden biri olmasını gerektirmiştir.

2- Mirasın Tedricî Değişimi

Miras, toplumun diğer gelenekleri gibi ortaya çıktığından beri çeşitli değişmelere uğramış, birçok gelişmeler göstermiştir. Fakat ilkel toplumlarda istikrar olmadığı için onların tarihlerinde

bu gelişimin düzenli aşamalarını güvenilir biçimde belirlemek zordur.

O toplumlar hakkında kesin olarak söyleyebileceğimiz şudur: On-lar kadınları ve zayıfları mirastan mahrum tutuyorlardı. Onlarda miras güçlülere mahsus bir imtiyazdı. Bunun tek sebebi o toplumların kadınlara ve köle, çocuk gibi zayıf fertlere evcil hayvan ve eşya muamelesi yapmaları idi. Onlara göre bunlar insanların kendilerinden yararlanmaları için vardılar. Yoksa onların insanlardan, insanların elindeki imkânlardan ve insana mahsus sosyal haklardan yararlanmaları söz ko-nusu değildi.

Bununla birlikte bu toplumlarda güçlünün kim olduğu konusu dönemden döneme değişiklik göstermiştir. Kimi zaman oymak veya aşiret reisi, kimi zaman aile reisi, başka bir dönem kavmin en yiğit, en kabadayı kişisi güçlü sayıldı. Bu farklılıklar doğal olarak miras geleneğinde köklü değişikliklerin görülmesini gerektirmiştir.

Fakat bu gelenekler insan fıtratının aradığı mutluluğu temin edemedikleri için sık sık değişikliğe uğruyorlardı. Hatta Romalılar ve Eski Yunanlılar gibi kanunlara veya kanunların yerini tutan oturmuş milli geleneklere sahip toplumlarda bile durum böyle idi. Milletler arasında egemen olan hiçbir miras kanunu, İslâm'ın miras kanunu gibi günümüze kadar yaşayamamıştır. İslâm kanunu ortaya çıkışından günümüze kadar yaklaşık on dört yüz yıldan beri İslâm milletleri arasında yürürlükte kalmıştır.

3- Uygar Milletlerde Miras

Romalıların bir özellikleri aileye bağımsızlık tanımaları idi. Bu bağımsızlık aileyi toplumun genelinden ayırıyor, fertlerine ilişkin sosyal hakların çoğunda onu hükümetin nüfuzundan koruyordu. Böylece aile emirler, yasaklar, cezalar ve siyaset gibi alanlarda bağımsız yaşıyordu.

Aile reisine eşten, çocuklardan ve kölelerden oluşan ev halkı tapardı. Ev halkı içinde tek mülk sahibi oydu. O sağ oldukça ondan başka hiçbir aile ferdî mülk sahibi olamazdı. O aile fertlerinin velisi, hayatlarının düzenleyicisi idi. Onlara ilişkin iradesi mutlak anlamda geçerli idi. O da atası olan eski bir aile reisine tapardı.

Eğer mirasçısı aile olan bir mal elde edilirse, meselâ aile reisinin izni ile dışarıda mal kazanan oğullardan biri ölürse veya aile reisinin izni ile evlenen kızlardan veya akrabalarından biri ölür de başlık olarak geriye mal bırakırsa, bu miras aileye kalır ve bu mirasın maliki aile reisi olurdu.

Çünkü bu durum onun aile reisliğinin, aile ve ev halkına yönelik mutlak mülkiyetinin gereği sayılıyordu.

Aile reisi ölünce, oğullarından veya kardeşlerinden biri ona mirasçı olurdu. Bunun için yeni aile reisinin bu göreve layık olması ve ölen reisin oğulları tarafından mirasçılığının tanınması gerekirdi.

Eğer oğullar aileden ayrılarak yeni bir aile kurarlarsa, kurdukları ailenin reisi olurlardı. Eğer eski ailelerinde kalırlarsa yeni aile reisi ile (meselâ kardeşlerinden biri ile) aralarındaki münasebetleri, babaları ile aralarındaki eski münasebetleri gibi olurdu. Yani yeni aile reisinin yönetimi, mutlak veliliği altına girerlerdi.

Romalı aile reislerine üvey oğulları da vâris olabilirdi. Çünkü ca-hiliye dönemi Araplarında olduğu gibi Romalılar arasında da evlat edinme geleneği geçerli idi.

Kadınlara yani eşlere, kızlara ve annelere gelince onlar mirasçı olamazlardı. Gerekçe, onların evlenerek başka bir aileye gitmeleri ile aile malının dışarıya gitmemesi idi. Romalılar servetin bir aileden başka bir aileye geçmesini caiz görmüyorlardı. Araştırmacılarından biri bu olguyu belirledikten sonra "Romalılar bireysel mülkiyeti değil, sosyalist mülkiyeti benimsiyorlardı." diyor. Kanaatime göre bu mülkiyet tarzının kaynağı sosyalist mülkiyetten farklı bir şeydir.

Çünkü ilkel toplumlarda en eski çağlardan beri sahibi oldukları meralara ve verimli topraklara başka toplumların ortak olmalarına karşı çıkarlar, söz konusu arazilerini korurlardı. Bu uğurda savaşır, koruluklarına başkalarını sokmazlardı. Bu mülkiyet bir tür sosyal mülkiyet idi. Söz konusu mülkün sahibi toplumun fertleri değil, toplumun kendisi idi. Bununla birlikte bu mülkiyet tarzı toplumdaki her ferdin bu kamu mülkünün bir bölümüne özel olarak sahip olmasına engel sayılmıyordu.

Bu mülkiyet biçimi sağlıklı bir geçerliliğe dayanıyor. Fakat ilkel toplumlar onu dengeli ve yarar sağlayıcı biçimde kullanamadılar. İslâm bu mülkiyet anlayışını daha önce belirtildiği gibi muhterem saydı. Yüce Allah, "O yeryüzündeki varlıkların tümünü sizin için yarattı." (Bakara, 29) buyuruyor. Buna göre Müslümanlardan ve zimmeti altında bulunan gayrimüslimlerden oluşan insan toplumu bu anlamda yeryüzünün servetinin malikidir. Bundan dolayı İslâm, kâfirin Müslüman'a mirasçı olmasını caiz görmez.

Bu bakış açısının izlerini ve örneklerini günümüzün bazı milletlerinde görebiliriz. Bu milletler topraklarının ve gayrı menkullerinin yabancıların eline geçmesini ve onların bunlara malik olmasını caiz görmezler.

Eski Romalılarda aile bağımsız ve kendine yeterli bir birim kabul edildiği için bağımsız toplumlarda ve ülkelerde geçerli olan bu eski gelenek onlarda da geçerli olmuştur. Roma ailelerinde bu geleneğin yakınlarla evlenmeyi yasaklayan gelenekle birlikte uygulanmasının sonucunda iki akrabalık türü ortaya çıktı. Biri kan ortaklığına dayanan doğal akrabalıktı.

Bu akrabalığın gerektirdiği sonuç, yakınlar arasında evliliğin yasak ve yakınların dışında kalanlar arasında serbest oluşu idi. İkinci tür akrabalık resmi ve yasal akrabalık idi. Bu akrabalığın gerektirdiği sonuç, mirasçı olup olmama, nafaka, velilik vb. şeyler idi. Oğlanlar aile reisine ve birbirlerine nispetle hem doğal hem de resmi akrabalığa sahip idiler. Bütün kadınlar ise sadece doğal akrabalığa sahiptiler, yasal akrabalığa sahip değillerdi. Bunun sonucu olarak kadın ne babasının ne oğlunun ne kardeşinin ne eşinin ve ne başkasının mirasçısı olabiliyordu. Eski Romalıların geleneği bu idi.

Eski Yunanlılardaki aile yapısının durumu, yaklaşık olarak eski Romalılardaki gibi idi. Eski Yunanlılarda en büyük erkek evlat mirasın tümünü alırdı. Kadınlar eş, kız ve kız kardeş olarak mirastan mahrum tutulurdu. Küçük erkek evlatları ile diğer küçükler mirastan pay alamazlardı.

Fakat eski Yunanlılar tıpkı Romalılar gibi küçük yaştaki erkek evlatlarına, sevdikleri eşleri ile kızlarına ve kız kardeşlerine miraslarından pay ayırabilmek için hileli yollara baş vururlar, onları miraslarından az ya da çok yararlandırabilmek için vasiyet ve benzeri formülleri kullanırlardı.

Vasiyet konusunu ilerde ele alacağız.

Hintlilere, Mısırlılara ve Çinlilere gelince, kadınları kayıtsız şartsız biçimde mirastan mahrum tutmalarına, küçük yaştaki erkek çocuklarının miras dışı tutulmalarına veya velilik ve gözetim altında tutulmalarına ilişkin gelenek yaklaşık olarak eski Yunanlılar ile Romalılarda olduğu gibi idi.

Eski İranlılara (Perslere) gelince, onlar daha önce belirtildiği üzere yakınlar arasında evliliği, çok eşliliği ve evlat edinmeyi caiz görüyorlardı. Kimi zaman erkeğin en sevdiği eş, erkek evlat yerine geçer ve bir erkek evlatlık gibi kocanın mirasını alırdı. Böyle bir durumda böyle bir eş,

kocanın diğerk eşlerini miras dışı bırakırdı. Ailenin malı dışarıya gitmesin diye evli kız, babasından miras alamazdı. Evlenmemiş kızlar ise, oğulların yarısı kadar miras payı alırlardı. Yaşça küçük eşler ile evli kızlar mirastan mahrum tutulurken büyük yaşta olan eş, erkek evlat, evlatlık ve evlenmemiş kız çocuğı mirastan pay alırdı.

Araplarda ise, kadınlar ve küçük yaştaki erkek evlatlar kesinlikle miras dışı tutulurdu. Ata binmeyi beceren, aşiret ve aile savunmasında görev yapabilen yetişkin erkek evlatlar mirasçı olurlardı. Yoksa miras uzak akrabalara geçerdi.

İşte miras ayetleri indiğinde dünyanın durumu bu idi. Bu durum çeşitli milletlerin âdetlerini,

geleneklerini ele alan tarih kitapları ile seyahat ve hukuk eserlerinde anlatılıyor. Daha geniş bilgi edinmek isteyenler bu kaynaklara başvurabilirler.

Yukardan beri anlatılanların özeti şudur: O günkü dünyanın yerleşik geleneğine göre kadınlar eş, anne, kız evlat ve kız kardeş sıfatı ile miras dışı tutulmuştu. Kadınlar ancak başka değişik sıfatlarla mirasçı olabiliyorlardı. Küçük yaştaki erkek çocuklar ile yetimler de ancak bazı durumlarda ve bir velinin sürekli gözetimi altında tutulmak kaydı ile mirasçı olabilirdi.

4- Bu Ortamda İslâm Ne Yaptı?

Defalarca tekrarladığımız gibi İslâm kanunlarda ve hükümlerde hakkın temelini fıtrata dayandırır. Allah'ın yaratışını hiç kimse değiştiremez. İslâm mirasçı olmayı fıtrat ve değişmez hilkat olan akrabalık esasına dayandırdı. Evlatlıklara mirasçı olma hakkı tanımadı. Bu konuda yüce Allah şöyle buyuruyor: "Allah evlatlıklarınızı öz oğullarınız gibi saymanızı meşru kılmadı. Bunlar sizin dillerinize doladığınız boş sözlerdir.

Allah gerçeğı söyler ve O doğru yola iletir. Evlatlıkları öz babalarına nispet ederek çağırın. Bu Allah katında en doğru olanıdır. Eğer babalarının kim olduğunu bilmiyorsanız, onlar sizin din kardeşleriniz ve dostlarınızdır." (Ahzâb, 4-5)

İslâm bunun arkasından vasiyeti miras kapsamı dışına çıkararak mal alıp vermeye gerekçe olan bağımsız ve ayrı bir hüküm olarak ilan etti. Gerçi halk arasında vasiyet yolu ile edinilen mal miras olarak adlandırılıyor. Bu uygulama sadece bir isimlendirme farklılığından ibaret değildir.

Çünkü miras ile vasiyetin her birinin ayrı bir kriteri, bağımsız bir fitrî dayanağı vardır. Mirasın kriteri akrabalıktır. Ölen kimsenin iradesinin bunda hiçbir rolü yoktur. Vasiyetin dayanağı ise, ölünün hayattayken sahibi olduğu mal üzerinde öldükten sonra (vasiyet yaptığı anda diyebiliriz) iradesinin geçerli olması ve bu tercihin geçerli sayılmasıdır. Vasiyeti miras kapsamı içine almak, sadece bir adlandırmadan ibaret kalır, temel hükümde değişikliğe yol açmaz.

İnsanların, meselâ eski Romalıların miras adını verdikleri uygulamaya gelince, bu adlandırma miras geleneğini akrabalıktan veya ölünün iradesinden birine dayandırmıyordu. Aslında onlar mirasta irade tercihinin geçerli sayıyorlardı. Yani miras konusu malın bulunduğu ailede, o ailenin reisinin elinde kalması

veya aile reisinin ölümünden sonra malının sevdiği kimseye geçmesi yolundaki iradesine uyuluyordu. Bu iki şıktan hangisi gerçekleşirse gerçekleşsin miras, iradenin geçerli sayılması esasına dayanmış oluyordu. Eğer akrabalığa ve kan bağı ortaklığına dayandırılısaydı birçok miras dışı bırakılanlar mirasçı olurken mirasçı sayılanların bir çoğu mirastan mahrum kalırdı.

Bu iki kriteri birbirinden ayırdıktan sonra İslâm mirasa yöneldi ve bu konuda şu iki ana temeli ölçü olarak aldı:

Bu iki temelden biri akrabalık temelidir. Bu temel insanın akrabaları ile arasında ortak olan unsurdur. Bu unsur açısından kadın-erkek arasında, küçük-büyük arasında fark yoktur. Hatta ana rahmindeki doğ-mamış çocuklar bile bu unsur açısından diğer akrabalar ile aynıdır. Yalnız bu unsurun etkileri farklıdır.

Bu farklı etki yüzünden kimi akraba öne çıkarken kimi akraba arka planda kalır. Kimi akraba başka bir akrabayı miras dışı bırakır. Buna ölüye yakın veya uzak olma dolayısıyla akrabalığın güçlü ya da zayıf oluşu yol açar. Aracıların az ya da çok varolmaları ile yok olmaları da bu konuda bir başka sebeptir. Ölünün oğlu, erkek kardeşi ve amcası gibi. Bu ana dayanak mirasçı olmayı hakketmenin temel gerekçesidir. Yalnız akrabaların ön derecede ve sonraki derecede yer alan kesimlerini göz önünde bulundurmak gerekir.

İslâm'ın mirastaki ikinci temel ilkesi, erkek ve kadın farklılığıdır. Bu farklılık bu türlerden birinin akılla, öbürünün duygularla donanmış olmalarının doğurduğu yapısal farklılıktan kaynaklanır. Erkek, doğası gereğince düşünce ve akıl yeteneği ağır basan bir insanken kadın heyecan ve ince duygulara mazhardır.

Bu temel ilke kadın ile erkeğin hayatlarında bariz bir etkiye sahiptir. Onların mallarını yönetmelerinde, onun ihtiyaçlar için kullanılmasında bu etkinin ağırlığı görülür. Bu temel ilke kadın ile erkeğin miras paylarının farklı olmasını gerektirir.

Erkek evlat ile kız evlat, erkek kardeş ile kız kardeş gibi aynı derecede akrabalar olsalar dahi bu farklılık geçerlidir. İlerde bu konuyu ayrıntılarıyla anlatacağız.

Birinci ilke, akraba kesimlerinin derecelerini belirler. Bunun için ölüye yakınlık ve uzaklık faktörü ölçü olarak alınır. Yakınlığı ve uzaklığı belirlerken aracılardan yokluğuna, varsa azlığına ve çokluğuna bakılır. Buna göre ilk dereceden miras alan akraba tabakası, ölünün aracısız yakınlarıdır. Ölünün oğlu, kızı, babası,

annesi gibi. İkinci dereceden miras alan akraba tabakası, erkek kardeş, kız kardeş, dede ve ninedir. Bu tabaka ile ölü arasında bağlantı kuran bir aracı vardır ki, o da ya anne ya baba veya her ikisidir. Üçüncü dereceden miras alan tabaka, amca, teyze, dayı ve haladır. Bu tabakayı ölüye iki aracı bağlar.

Bunlar ölünün annesi, babası ile dedesi ve ninesidir. Kısacası miras derecelerinde ölçü bu şekildedir. Bu ölçüye göre her tabakadaki evlatlar babalarının yerini tutarlar ve bir sonraki tabakanın miras almasına engel olurlar. Karı ile kocanın kanları evlilik yolu ile birbirine karıştığı için her tabaka ile birlikte mirasçı sayılmışlardır. Hiçbir tabaka onları miras dışı bırakmadığı gibi onlar da hiçbir tabakayı miras dışı bırakmaz.

Sonra İslâm ikinci ilkedden, yani kadın ile erkeğin farklılığı ilkesinden erkeğin miras payının kadınının iki katı olması sonucunu çıkarmıştır. Yalnız anne ile, anne yoluyla bağlantı kurulan kelâle bu kuralın dışındadır.

İslâm'da belirlenen miras gerçi farklılık gösterir, ama altı şekilde belirlenir ki, bunlar yarım, üçte iki, üçte bir, dörtte bir, altıda bir ve sekizde birdir. Aynı şekilde vârislerden birinin eline geçen miras da öyledir. Gerçi bu vârisin payı da kalanın kendisine verilmesi veya payının kırılması suretiyle çoğunlukla farklılık gösterir.

Baba, ana ve ana yolu ile bağlantılı kelâle de böyledir. Gerçi bunların payları da erkeğe kadının iki katı kadar pay verilmesi kuralına göre sapma gösterir. Bu yüzden miras konusunda genel ve kapsamlı bir inceleme yapmak zordur. Yalnız bütün örneklerde kategorik olarak önceki

tabakanın (ölünün) arkadaki tabakayı kendi yerine bırakması,

eşlerden biri diğerini yerine geçirdiği gibi doğuran kuşak olan analar ve babalar yerlerine de doğan kuşak olan evlatları geçirmesi demektir. Her iki kesimin, yani eşler ile evlatların İslâm'daki miras payları ise erkeğin payının kadınıninkinin iki katı olması ilkesine göre belirlenir.

Bu genel bakıştan şu sonuca varıyoruz: İslâm, dünyadaki mevcut servetin üçte bir ve üçte ikiye bölünmesini öngörür. Servetin üçte biri kadınlara, üçte ikisi ise erkekler içindir. Bu bölüşüm, mülkiyet açısından böyledir. Fakat bu görüş servetin ihtiyaçlar için kullanılması alanında geçerli değildir. Çünkü İslâm kadının geçimini sağlama görevini erkeğin omuzlarına yükler ve bu görevin adil bir biçimde yerine getirilmesini emreder.

Bu emir harcamalarda erkek ile kadın arasında eşitliği gerektirir. Bunun yanı sıra kadına sahip olduğu mal konusunda irade bağımsızlığı tanır. Erkek, kadının malını istediği biçimde kullanmasına karışamaz. Bu üç ilkeden şu sonuç çıkar: Dünya servetinin üçte ikisine kadın tasarruf eder. (Üçte biri kendi malı ve diğer üçte biri ise erkeğin üçte ikilik payının yarısıdır.) Buna karşılık dünya malının sadece üçte biri erkeğin tasarrufu altındadır.

5- İslâm'a Göre Kadınların ve Yetimlerin Durumu

Yetimler güçlü erkekler gibi mirastan pay alırlar. Onlar büyüdükçe malları baba ve dede gibi velilerin veya müminlerden oluşan bir kurulun ya da İslâm hükümetinin gözetimi altında gelişir.

Yetimler evlilik çağına girip de olgunlaştıkları izlenimi edilince, malları kendilerine verilir ve bağımsız bir hayat düzeyine erdirilirler. Bu uygulama yetimler hakkında düşünülecek en adil sistemdir.

Kadınlara gelince, onlar genel bakışa göre dünya servetinin üçte birine sahip olurlar, ama az önce anlatıldığı üzere dünya malının üçte ikisi üzerinde tasarrufta bulunurlar. Onlar kendi malları konusunda öz-gür ve bağımsızdırlar. Sürekli veya geçici denetim altına alınamazlar. Kendileriyle ilgili meşru tasarruflarından erkekler sorumlu değildir.

İslâm'da kadın, irade ve davranış özgürlüğü alanında her yönden erkek ile eşit şahsiyete sahiptir. Kendine özgü ve erkek psikolojisinden farklı psikolojik nitelikleri dışında erkeğin durumundan ayrı bir durumda değildir. Bu psikolojik farklılık şudur. Kadının hayatı duygu ağırlıklı iken erkeğin hayatı düşünce ve akıl ağırlıklıdır.

İslâm'ın erkeğe daha çok mülkiyet hakkı tanınmasının gerekçesi dünyada akla dayalı düzenlemelerin duygulara ve heyecanlara dayalı düzenlemelere baskın gelmesidir. Bu konuda uğradığı eksiklik, kendisine tasarruf ve harcama alanında üstünlük sağlanarak telafi edilmiştir.

Kadın yatakta erkeğin isteğine itaat etmekle yükümlü tutulmuş, ama bu yükümlülük erkeğin kendisine mehir vermek zorunda tutulması ile telafi edilmiştir.

Kadın yargılama, hükümet görevi yüklenme ve bizzat savaşa katılmak işlerinden uzak tutuldu.

Çünkü bu işler duygulara değil, akla dayandırılması gereken işlerdir. Bunların telafisi olarak, kadının güvenliğini korumak ve namusunu savunmak erkeğin görevi sayıldı. Kazanç peşinde koşup kadının, çocukların ve ana-babanın geçimini sağlama yükümlülüğü de erkeğin omuzlarına yüklenmiştir.

Kadın çocuklara bakma ücretini alma hakkına sahiptir. Ama bu, zorunlu değildir, kadının istediği takdirdedir. Bütün bu hükümlerin dengelenmesi babında, kadınlar örtünmeye, erkekler arasına fazla girmemeye, ev işlerini düzenlemeye ve çocukları büyötmeye çağırılmıştır.

İslâm savunma, yargı ve hükümet etme gibi kamu faaliyetlerini duyguların ve heyecanların etki alanı dışında tuttu. Çağımızda duyguların akla baskın çıkması sonucunda ortaya çıkan acı sonuçları insanlık tanıdıkça bu tutumun ne kadar haklı olduğı göröldü. Çağdaş uygarlığın armağanlarından olan büyük dünya savaşlarını göz önüne getir

ve dünyaya egemen olan şartları düşün. Bütün bu olayları bir defa aklın ve bir defa da duygusal heyecanların ölçüleri ile değerlendir. O zaman sapmanın başlangıç noktasının neresi olduğunu ve doğrunun kaynağının nerede olduğunu kolayca belirleyebilirsiniz. Hidayet ancak Allah'tandır.

Batılı milletler yüzyıllardan beri ellerinden gelen her gayreti göstererek kızlara erkeklere verdikleri eğitimin aynısını vermekte, onlardaki potansiyel yetenekleri ortaya çıkarmaya çalışmaktadırlar. Buna rağmen eğer siyaset, yargı, teknisyenlik alanlarında ön plana çıkan isimler göz-den geçirilirse,

savaş komutanlarının adları incelenirse, hükümet etme, yargı ve savaş alanlarında yüzlerce, binlerce sivrilmiş erkek ile karşılaştırılacak sayıda kadına rastlanmadığı görölr. Bu sonuç, kadın tabiatının bu alanlarda gelişmeye yatkın olmadığının en doğru şahididir. Çünkü bu alanlar, özelliklerinin gereğı olarak aklın ve düşüncenin egemenliğı altında olmak zorundadırlar.

Duygular bu alanlara sızdıkça hayal kırıklığı ve hüsrarla karşılaşma ihtimali artar.

Bu ve benzeri gerçekler şu ünlü nazariyeyi çürüten en kesin cevaptır. Bu nazariye şöyle diyor: Kadınların toplumda erkeklerin gerisinde kalmalarının tek sebebi, onlara yönelik yapıcı eğitimin yetersizliğidir. Bu yetersizlik eski çağlardan beri geçerlidir. Eğer kadınlar sürekli biçimde yapıcı eğitim görselerdi, sahip oldukları ince duyguların ve heyecanların da desteği ile erkeklere yetişirler veya onların önüne geçerlerdi.

Bu mantık, varılmak istenen sonucun zıddını kanıtlıyor. Çünkü ince duyguların kadınlara mahsus olması veya bunların onlarda fazla oluşu, onların aklın güçlü olmasını ve ince psikolojik duygulara baskın gelmesini isteyen hükümet ve yargı işleri gibi alanlarda geri kalmalarının ve akıl gücü bakımından onlardan üstün olan erkeklerin bu konularda öne geçmelerinin gerekçesidir. Kesin tecrübeler şunu gösteriyor. Herhangi bir psikolojik yeteneğe sahip olan kimsenin eğitiminde başarıya ulaşılabilmesi için o yetenekle uyuşan bir amaç uğrunda eğitilmesi gerekir. Bu ilkenin sonucu şudur:

Erkeklere hükümet ve yargı konularında verilecek eğitim başarılı olur ve onlar bu alanlarda kadınlardan daha üstün derecelere ulaşırlar. Buna karşılık kadınlara ince duygularla uyuşan, bu özellikle bağlantılı alanlarda verilecek eğitim başarılı olacaktır. Tıbbın bazı dalları, fotoğrafçılık, müzik, dokumacılık, ahçılık, çocuk bakımı, hasta bakıcılığı ve süslemecilik gibi. Bunlar dışında kalan alanlarda kadın ile erkek eşittir.

Bazıları kadınların söz konusu alanlardaki geri kalmalarını tesadüfle izah etmek isterler. Eğer böyle olsa, milyonlarca yıl olarak tahmin edilen insanlık tarihi boyunca bazı dönemlerde bunun tersinin görülmesi gerekirdi. Bunun yanı sıra erkeklerin de kadınlara mahsus işlerdeki geri kalmışlıkları da tersine dönmeliydi. Eğer erkek ile kadının ayrılmaz özelliği olan iç güdüsel özellikleri tesadüfü şeyler saymamız doğru ise, insanda hiçbir fitrî özelliğin varlığını ileri süremeyiz.

Meselâ insanın uygarlaşmaya, kültürel gelişmeye eğilimli olduğunu, bilgiyi sevdiğini, olayların sırlarını irdelemeye meraklı olduğunu söyleyemeyiz. Bu sıfatlar insanın ayrılmaz nitelikleridir ve fertlerin bünyelerinde bu sıfatlarla uyuşan yetenekler vardır. Bu yüzden bu sıfatları fitrî sıfatlar sayıyoruz.

Tıpkı bunun gibi kadınların ince ve duygu yük-lü işlerde önde olduklarını, buna karşılık akla dayalı işlerde, dehşetli ve çok zor faaliyetlerde erkeklerden geride olduklarını ve bunun onların psikolojik yeteneklerinin gereği olduğunu ve erkeklerin bu konularda önde ve bunlar dışındaki konularda geride olduklarını söylüyoruz.

Eğer erkekler ile kadınlar arasındaki yetenek farklılıklarını fitrî değil de tesadüfî kabul edersek insana has hiçbir özelliği fitrî kabul edemeyiz.

Bütün bunlardan sonra geride şu mesele kalıyor: Erkekler akılca üstün sayılırken kadınların duyguya ve heyecana yatkın kabul edilmeleri kadınlarda alınganlık doğurabilir. Fakat bu tepki yersizdir.

Çünkü İslâm'a göre akılcılık ve duygusallık iki ilâhî armağandır. Bunlar ilâhî maksada dayalı olarak insan bünyesine yerleştirilmiş ve hayatta fonksiyonu olan yeteneklerdir. Birinin öbürüne karşı üstünlüğü yoktur. Üstünlük sadece takvadan kaynaklanır. Ne olurlarsa olsunlar diğer yetenekler takva yolundan gidildiğinde gelişip serpilebilirler. Aksi hâlde omuzlara binen kötü bir yükten başka bir şey değildirler.

6- Yeni Miras Kanunları

Yeni miras kanunları aşağıda kısaca anlatılacağı üzere her ne kadar İslâm'ın miras kanunlarına ters iseler de ortaya çıkışlarında ve yerleşmelerinde İslâm'ın miras hukukundan yararlanmışlardır. Dünyada kadınların mirasçılığını yasallaştırdığında İslâm'ın durumu ile yeni miras kanunlarının durumu arasında ne kadar fark vardır!

İslâm öyle bir sistem ortaya koydu ki, ne dünya onu tanıyordu, ne insanların kulakları onu işitmişti ve ne de yeni kuşaklar onu eski kuşaklardan, önceki atalarından onu hatırlıyordu.

Bu yeni kanunlara gelince bunlar, İslâm'ın miras sistemi milyonlarca insan arasında yerleşmişken ortaya atılmış ve bazı milletler arasında uygulanmaya başlamıştır. Bu uygulama başladığında İslâm'ın getirdiği İslâm hukuku on yüzyılı aşkın bir zamandan beri nesilden nesle aktarılıyordu. Psikolojik araştırmalar şunu kesinlikle ispat etmiştir ki,

bir şeyin dış dünyada meydana gelmesi, sonra yerleşip kökleşmesi, o şeyin benzerinin meydana gelmesine en iyi bir destek olur. Her eski sosyal sistem, bir sonraki benzer sosyal sistemin fikir

malzemesidir. Hatta o sistem, ikincisine dönüşen malzemedir. Dolayısıyla hiçbir sosyal araştırmacı, yeni miras kanunlarının İslâm'ın miras hukuku alanındaki birikiminden yararlandığını, İslâm miras hukukunun doğru ya da yanlış biçimde bu yeni sistemlere dönüştüğünü inkar edemez.

Zaman zaman şöyle garip bir iddia -Allah ilk cahiliye taassubunu yok etsin- ileri sürülür: "Modern kanunlar eski Roma hukukundan alınmıştır." Oysa yukarda eski Roma'nın miras hukukunun ana noktalarını ve İslâm'ın bu alanda insan toplumuna sunduğu yenilikleri anlatmıştık.

İslâm'ın miras hukuku ortaya çıkışında ve uygulamasında eski Roma sistemi ile Batının yeni miras kanunlarının ortasında yer alır. Bu sistem milyonlarca toplum tarafından bilinen ve yüz milyonlarca insanın vicdanında yüzyıllardan beri sürekli biçimde yer tutmuş bir sistemdir. Bu yüzden batıdaki kanun koyucuların düşüncelerini etkilememiş olarak bir kenarda kalması düşünülemez.

Bundan daha garip olanı şudur. Bu iddiayı ileri sürenler, İslâm'ın miras hukukunun eski Roma'nın miras hukukundan alınmış olduğunu söylüyorlar!

Kısacası, batı toplumlarında uygulanan yeni miras kanunları aralarında bazı farklılıklar olsa da hepsi kadınlar ile erkeklerin miras paylarının eşitliğini esas almışlardır. Buna göre oğullar ile kızların miras payları gibi babalar ile annelerin payları da eşittir.

Fransız miras hukukuna göre, mirasçı tabakalar şöyle sıralanır: 1- Oğullar ve kızlar. 2- Babalar, anneler, oğlan kardeşler, kız kardeşler. 3- Dedeler ve nineler. 4- Amcalar, halalar, dayılar ve teyzeler. Bu kanunlarda karı-koca ilişkisi bu tabakalar dışında tutulmuş ve gönül ilişkisi ve sevgi esasına dayandırılmıştır. Bunun ve diğer tabakaların ayrıntılarına değinmek bizi ilgilendirmez. İsteyen o kanunlara başvursun.

Bizi, uygulanmakta olan bu sistemin sonuçlarını irdelemek ilgilendiriyor. Bu irdelemede gördüğümüz şudur: Dünya malı daha önce sözünü ettiğimiz genel bakış gereğince kadın ile erkek arasında eşit olarak bölüştürülüyor. Fakat batılılar kadını kocasının denetimi altına koydular. Kadının kendine miras kalan malları üzerinde tasarruf hakkı yoktur.

Bunun için kocasından izin alması gerekir. Böylece dünya malı mülk olarak erkek ile kadın arasında eşit biçimde bölüştürüldü, ama düzenleme ve irade bakımından tümü ile erkeğin denetimine verildi! Batı toplumlarında faaliyet gösteren bazı devrimci dernekler kadınlara malî bağımsızlık sağlayarak onları bu konuda erkeklerin denetiminden kurtarmak için çalışıyorlar. Eğer isteklerinde başarılı olurlarsa, kadınlar ile erkekler hem mülkiyet hem de düzenleme ve tasarruf yetkisi bakımından eşit duruma gelirler.

7- Miras Sistemlerinin Karşılaştırılması

Biz, eski milletler ve geçmiş çağlarda geçerli olan miras sistemlerini özetledikten sonra işi eleştirici araştırmacılara havale ediyoruz. Bu sistemleri birbirleri ile mukayese etsinler. Bu sistemlerin hangisinin yeterli, hangisinin eksik olduğuna, insan toplumu için hangisinin faydalı, hangisinin zararlı olduğuna, hangisinin mutluluğa götüren yol üzerinde olduğuna hüküm versinler. Sonra da bu sistemler ile İslâm'ın bu alandaki kanunlarını karşılaştırarak verilmesi gereken hükmü versinler.

İslâm sistemi ile diğer sistemler arasındaki en köklü fark, hedefte ve maksattadır. İslâm sisteminin maksadı dünyanın huzura ve mutluluğa ermesi iken, onun dışındakilerin maksadı arzu ettiğini elde etmektir. Bütün ayrıntılar ve sonuçlar, bu iki temel şeyden kaynaklanır. Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Bazen hoşunuza gitmeyen bir şey hakkınızda hayırlı olabilir. Buna karşılık hoşunuza giden bir şey de hakkınızda kötü olabilir. Allah bilir, fakat siz bilmezsiniz." (Bakara, 216) "Onlarla iyi geçinin. Eğer onlardan hoşlanmıyorsanız, bilin ki, bir şeyden hoşlanmayabilirsiniz de Allah onda birçok hayır koymuş olabilir." (Nisâ, 19)

8- Vasiyet

Daha önce söylediğimiz gibi İslâm vasiyeti miras kapsamı dışına çıkararak onu bağımsız bir hüküm olarak ele almıştır. Çünkü onun bağımsız bir dayanağı vardır. Bu dayanak, mal sahibi hayattayken onun malı üzerindeki iradesini tanımaktır. Vasiyet gelişmiş milletlerde bir hile yolu idi. Baba gibi, aile reisi gibi vasiyet eden kimsenin malını veya malının bir bölümünü yürürlükteki miras kanununun vermeyi uygun gördükleri dışındaki kimselere vermek

için başvurduğu bir formül olarak kullanılırdı. Bu yüzden söz konusu toplumlar vasiyetin kapsamını daraltmak ve miras hükümlerini geçersiz kılmaya yol açan bu yolu şu ya da bu

şekilde kesmek maksadı taşıyan kanunlar çıkarıyorlardı. Bu alandaki sınırlama girişimleri günümüze kadar hep devam etmiştir.

İslâm, vasiyetin kapsamını malın üçte biri ile sınırlamıştır. Buna göre vasiyet malın üçte birinden fazlası için geçerli değildir. Bazı yeni kanunlar bu konuda İslâm'ın yöntemini izlemişlerdir. Fransız kanunu gibi. Fakat iki kanun arasında bakış açısı farklılığı vardır. Nitekim İslâm vasiyeti teşvik ederken söz konusu kanunlar ya onu engelliyor veya sessizce geçiştiriyor.

Vasiyet, sadakalar, zekât, humus ve mutlak infak hakkındaki ayet-lerin incelemesi şunu ortaya koyuyor: Bu düzenlemeler, yaklaşık olarak malların yarısının ve bu malların gelirinin üçte ikisinin iyilikler ve yoksul kesimin ihtiyaçları için kullanılmasının yolunu kolaylaştırıyor. Böylece toplumun değişik kesimleri

birbirine yaklaştırılıyor, aralarındaki büyük farklar kaldırılıyor ve fakir kesimin ayakları üzerinde durabilmesi sağlanıyor. Bu kanunların bir amacı da zenginlerin harcama biçimlerini düzenleyerek fakir kesim ile aralarının açılmasını frenlemektir. Bu konu inşallah ilerde ayrıca ele .alınıp incelenecektir